

ЗАХТЈЕВ ЗА ДАВАЊЕ САГЛАСНОСТИ НА ИЗВЈЕШТАЈ О УРАЂЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

Шифра за идентификацију дисертације: 2002/17

Шифра УДК (бројчано): 371.136:376.1-056.26.

Web адреса на којој се налази извјештај Комисије о урађеној докторској дисертацији:

www.ffuis.edu.ba

СЕНАТУ УНИВЕРЗИТЕТА У ИСТОЧНОМ САРАЈЕВУ

Молимо вас да, у складу са чланом 149. Закона о високом образовању, (Службени гласник РС број 73/10, 104/11, 84/12, 108/13, 44/15, 90/16, 31/18 и 26/19) дате сагласност на урађену докторску дисертацију:

Назив дисертације: ***Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи***

Научна област УДК (текст): Компетенције наставника за инклузивно образовање

Презиме и име кандидата: **мр Гордана Дукић**

Ментор и састав комисије за оцјену дисертације:

1. Др Биљана Сладоје Бошњак, редовни професор, Општа педагогија, Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, ментор;

2. Др Златко Павловић, редовни професор, Општа педагогија, Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву и

3. Др Лејла Кафеџић, ванредни професор, Посебне педагогије, специјалне одгојне дисциплине, Филозофски факултет Сарајево, Универзитет у Сарајеву.

Главни допринос дисертације:

Имајући у виду нове изазове и приступе инклузивном васпитању и образовању и потреби наставника да континуирано стичу и унапређују своја знања, вјештине и способности, како би били успјешнији у послу који обављају, истраживање *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи* усмјерено је на идентификацију ставова и мишљења наставника о компетенцијама и професионалном развоју наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи.

Ставови наставника, као и њихове способности, знање и мотивација у приступу образовању дјете са различитим индивидуалним, социо-економским, културним и искуственим особинама, су кључни за квалитативне промјене васпитно-образовне праксе. У новој улози, наставников задатак постаје креирање услова за оптимално учење и развијање способности сваког појединог ученика, који тако постаје активан учесник у наставном процесу.

Зато је важно за развој педагошке праксе, шта о свему наведеном мисле наставници као носиоци инклузивног васпитно-образовног процеса. Актуелизацијом питања о провођењу инклузије у основним школама Републике Српске, те идентификацијом ставова и мишљења наставника о компетенцијама и професионалном развоју наставника за инклузивни васпитно-образовни рад, допринијело би се бољем сагледавању комплексне улоге наставника у васпитно-образовном процесу, те стварању претпоставки за квалитетније и ефикасније провођење инклузије у васпитно-образовној пракси.

ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Презиме и име кандидата : мр Гордана Дукић

Назив завршеног факултета: Факултет за дефектологију Загреб

Одсјек, група, смјер: Социјална педагогија

Година дипломирања: 1985.

Назив специјализације: -
Назив магистарске тезе: *Компетенције и цјеложивотно учење васпитача у пеналним установама*
Научно подручје: Педагогија
Година одбране: 2011.
Факултет и мјесто: Филозофски факултет Пале
Објављени радови кандидата:
1. Мацановић, Н. и Дукић, Г. (2018). *Компетенције васпитача у пеналним установама*. Бања Лука: Центар модерних знања.
2. Дукић, Г. (2017). Специфичне професионалне компетенције васпитача у пеналним установама као теоријско – емпиријски проблем инклузије, у: *Бијељински методички часопис* бр. 4. Vol.4, 1-14.
3. Дукић, Г. (2017). Теоријске основе и идентификација општих компетенција васпитача у пеналним установама, у: *Дефендологија XX*, 39-40.
4. Дукић, Г. (2017). Асистивна технологија у инклузивном васпитно-образовном раду у основној школи. *Наша школа - часопис за теорију и праксу* бр. 3-4, 87-97. Бања Лука: Друштво педагога Републике Српске.
5. Дукић, Г. (2016). Христианское осмысление проблемы беженства в свете актуальной реальности, у: *Документы и материалы Международных конференций в Вене (2015 г.) и Пироте (2016 г.)*. Књига XVI стр. 320 - 324. Москва: МОФЕПН.
6. Дукић, Г. (2015). Достоинство, права и свободы человека: христианское измерение, у: *Документы и материалы Международных конференций в Москве (2014 г.) и Любляне (2015)*. Књига XVII стр. 289 - 293. Москва: МОФЕПН.
Назив и сједиште организације у којој је кандидат запослен: Министарство просвјете и културе Републике Српске
Радно мјесто: начелник Одјељења за основно образовање и васпитање

Потврђујемо да кандидат испуњава услове утврђене чланом 149. Закона о високом образовању (Службени гласник РС број 73/10, 104/11, 84/12, 108/13, 44/15, 90/16, 31/18 и 26/19).

У прилогу достављамо:

- Извјештај Комисије о оцјени урађене докторске дисертације;
- Приједлог одлуке Наставно-научног вијећа Филозофског факултета Пале о усвајању извјештаја Комисије за оцјену урађене докторске дисертације.

ДЕКАН

Проф. др Драга Мاستиловић

Телефон/факс: + 387 (0)57 223 479, 227 410, Адреса: Алексе Шантића 1 71420 Пале, е-пошта: info@ff.ues.rs.ba, http://www.ff.ues.rs.ba
Telefon/faks: + 387 (0)57 223 479, 227 410, Adresa: Alekse Šantića 1 71420 Pale, e-pošta: info@ff.ues.rs.ba, http://www.ff.ues.rs.ba
Број: 340/20

Датум: 18. 2. 2020. године

На основу члана 71. Закона о високом образовању Републике Српске ("Службени гласник Републике Српске", број 73/10, 104/11, 84/12, 108/13, 44/15, 90/16, 31/18 и 26/19), члана 57. Статута Универзитета у Источном Сарајеву (број 01-С-294-III/11, 01-С-250-Х/12, 01-С-41-ХVII/13, 01-С-198-ХХ/13, 01-С-44-ХVII/13 и 01-С-419-ХХХIV/14, 01-С-716-1-ХХII/16, 01-С-180-1-ХХVIII/17 и 01-С-307-1-ХХХIV/17) и члана 93. Статута Филозофског факултета Пале, Наставно-научно вијеће Филозофског факултета Пале, на 272. сједници, одржаној 18. фебруара 2020. године, донијело је

ПРИЈЕДЛОГ ОДЛУКЕ

о извјештају Комисије за оцјену и одбрану докторске дисертације кандидата мр Гордане Дукић

I

Усваја се извјештај Комисије за оцјену и одбрану докторске дисертације *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи* мр Гордане Дукић, у саставу:

1. Др Биљана Сладоје Бошњак, редовни професор, Општа педагогија, Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, ментор;
2. Др Златко Павловић, редовни професор, Општа педагогија, Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву и
3. Др Лејла Кафеџић, ванредни професор, Посебне педагогије, специјалне одгојне дисциплине, Филозофски факултет Сарајево, Универзитет у Сарајеву.

II

Коначну одлуку о усвајању извјештаја Комисије за оцјену и одбрану докторске дисертације *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи* мр Гордане Дукић, донијеће Сенат Универзитета у Источном Сарајеву.

ПРЕДСЈЕДНИК ВИЈЕЋА

Проф. др Драга Мاستиловић

Доставити:

- Сенату Универзитета;
- Кандидату;
- Комисији (1-3);
- У досије;
- У списе;
- Архиви.

Одлуком Наставно-научног вијећа Филозофског факултета Пале, Универзитета у Источном Сарајеву, број 130/20 од 28.1.2020. године, именована је Комисија за оцјену и одбрану урађене докторске дисертације кандидата мр Гордане Дукић под насловом *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи.*

(у даљем тексту: Комисија)¹ у сљедећем саставу:

1. Др Биљана Сладоје Бошњак, редовни професор, Општа педагогија, Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, ментор;
2. Др Златко Павловић, редовни професор, Општа педагогија, Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву и
3. Др Лејла Кафеџић, ванредни професор, Посебне педагогије, специјалне одгојне дисциплине, Филозофски факултет Сарајево, Универзитет у Сарајеву.

Комисија прегледала је и оцијенила докторску дисертацију и о томе подноси Наставно-научном вијећу Филозофског факултета Пале, Универзитета у Источном Сарајеву сљедећи

ИЗВЈЕШТАЈ **о оцјени урађене докторске дисертације**

1. Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области

Потребе и изазови новог времена подразумевају веома нагле и брзе промјене у свим областима живота и рада, међу којима је образовање веома важан фактор друштвеног развоја. образовање је битан чинилац у развоју и животу сваког појединца. За квалитет образовања морају бити заинтересовани сви у једном друштву.

Зато је обавеза друштва да обезбиди и осигура квалитетно васпитање и образовање доступно сваком појединцу под једнаким условима, у складу с његовим способностима. То није само индивидуална потреба појединца, него и потреба друштва у свим сферама развоја. Ако је просперитетно и демократско друштво оно у којем су појединци у процесу цјеложивотног учења оспособљени и компетентни да доприносу развоју друштва у складу са својим могућностима, онда је неопходно усмјеравати појединце на континуирано стручно усавршавање и професионални развој.

То је нарочито битно за наставнике који раде у основној школи и проводе инклузивни васпитно-образовни рад, који је фундаментална одредница савременог, квалитетног васпитно-образовног процеса. За реализацију овог процеса, значајног за једно друштво, потребни су мотивисани, одговорни, компетентни наставници, који су спремни и отворени за стално стручно усавршавање и професионални развој.

Од наставника се очекује да буде посвећен послу, да зна креирати услове за развој способности сваког појединог ученика, те да их подстиче и подржава у процесу

¹ Комисија има најмање три члана од којих најмање један није у радном односу на Универзитету

учења, које у значајној мјери детерминише улогу наставника. Од наставника се очекује да преузме нове улоге, међу којима је и преусмјеравање од подучавања ка учењу, током припремања и реализације наставног процеса. То подразумијева већу слободу, одговорност и компетентност наставника, који је заинтересован за ученика у његовој индивидуалности и друштвеној способности за дјеловање. Дакле, инклузивни васпитно-образовни рад усмјерен ка ученику, је еманципаторни у којем се разумију и уважавају индивидуалне способности и различитости сваког ученика и који подразумијева нове компетенције, континуирано стручно усавршавање и професионални развој наставника.

Имајући у виду нове изазове и приступе инклузивном васпитању и образовању и потреби наставника да континуирано стичу и унапређују своја знања, вјештине и способности, како би били успјешнији у послу који обављају, истраживање *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи* усмјерено је на идентификацију ставова и мишљења наставника о компетенцијама и професионалном развоју наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи.

Ставови наставника, као и њихове способности, знање и мотивација у приступу образовању дјецe са различитим индивидуалним, социо-економским, културним и искуственим особинама, су кључни за квалитативне промјене васпитно-образовне праксе. У новој улози, наставников задатак постаје креирање услова за оптимално учење и развијање способности сваког појединог ученика, који тако постаје активан учесник у наставном процесу.

Зато је важно за развој педагошке праксе, шта о свему наведеном мисле наставници као носиоци инклузивног васпитно-образовног процеса. Актуелизацијом питања о провођењу инклузије у основним школама Републике Српске, те идентификацијом ставова и мишљења наставника о компетенцијама и професионалном развоју наставника за инклузивни васпитно-образовни рад, допринијело би се бољем сагледавању комплексне улоге наставника у васпитно-образовном процесу, те стварању претпоставки за квалитетније и ефикасније провођење инклузије у васпитно-образовној пракси.

2. Оцјену да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области

У данашње вријеме економских и социјалних промјена и брзе транзиције друштва у „друштво знања“, све више се расправља о компетенцијама, које се стичу и унапређују током цијелог живота. Границе знања се свакодневно помјерају и у свакој области има промјена као и потреба за стицањем нових и унапређењем постојећих знања. С тим у вези, су нови изазови и приступ инклузивном васпитању и образовању у виду концепта цјеложивотног учења, заснованог на исходима учења и компетенцијама, које су њихова операционализација. У таквим околностима, кандидаткиња је препознала потребу за прилагођавањем наставника новим ситуацијама, које захтијевају нова знања, вјештине и способности, како би били успјешнији у послу који обављају, што подразумијева боље резултате и исходе у инклузивном васпитно-образовном раду. Актуелност, као и важност компетенција и професионалног развоја (као сегмента цјеложивотног учења) наставника за инклузивни васпитно-образовни рад, одредјелили су кандидаткињу, да након

проучене доступне стручне и научне литературе, званичних докумената из области образовања, те обављених разговора са наставницима, стручним сарадницима, управом школе и родитељима ученика с посебним потребама изабере за теоријско, емпиријско неекспериментално истраживање сљедећи предмет истраживања: *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи.*

Компетентност наставника као стање у којем се налази у односу на расположива знања, вјештине и способности, се одређује у одређеним околностима. Свакако да није могуће подједнако у свим околностима остваривати пуни професионални и лични потенцијал, јер у процесу стицања, одржавања и развоја компетенција синергијски дјелује много фактора, као што су: носиоци програма образовања, стручног усавршавања, радне околине, система напредовања, те могућности вертикалне и хијерархијске професионалне проходности. Иако сваки од ових фактора има дио одговорности, веома је важна мотивација наставника за преузимање активне улоге у планирању свог професионалног развоја у којем се сједињују синергије. Професионални развој наставника може се посматрати и као процес одржавања и усавршавања професионалних знања, вјештина и способности, кроз различите активности учења, које се појављују током наставничке каријере, као нпр. кроз облике формалног, неформалног и информалног учења.

Образовне институције и установе су дужне да осигурају предуслове за стварање подстицајне радне околине, да организују и развијају програме перманентног стручног усавршавања наставника, јер знања наставника, усвојена током школовања, све брже застаријевају, па је неопходно да се допуњавају или надограђују. Савремена инклузивна пракса захтијева компетентног наставника, који може да препозна и адекватно вреднује различитости ученика без дискриминације и искључености. Ставови, способности, знање и мотивација наставника да усвоје нове приступе у образовању дјете са различитим индивидуалним, социо-економским, културним и искуственим особинама, постају кључни да би се остварила стварна промјена васпитно-образовне праксе, а тиме и исхода учења. Квалитетна савремена школа захтијева од наставника инклузивни васпитно-образовни рад који је усмјерен на ученика, који се огледа у стварању подстицајних услова гдје сваки ученик гради властито разумијевање свијета активним укључивањем у процес учења.

Наставников задатак постаје креирање услова за оптимално учење и развијање способности сваког појединог ученика, који тако постаје активан учесник у наставном процесу. Веома је значајно за развој педагошке праксе шта о свему наведеном мисле наставници као носиоци инклузивног васпитно-образовног процеса. Зато се кандидаткиња Дукић определијелила да *предмет* истраживања постави као: *Идентификација ставова и мишљења наставника о компетенцијама и професионалном развоју наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи* и на тај начин прикаже оригиналан научни рад у педагошкој научној области. Методологију емпиријско неексперименталног истраживања представљају логички структурирани, повезани и експлицирани сљедећи методолошки аспекти: проблем и предмет, циљ и задаци, истраживачке хипотезе, варијабле и индикатори, методе, технике и инструменти, популација и узорак, те календар истраживања. Сви наведени методолошки аспекти представљају основу за извођење и интерпретацију резултата емпиријског неексперименталног истраживања, као и писању закључног разматрања и препорука.

3. Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области

Гордана (Сретко) Дукић рођена је 26. 7. 1956. године у Приједору. Ради у Министарству просвјете и културе Републике Српске у Бањој Луци, на мјесту начелника Одјељења за основно образовање и васпитање, гдје је запослена од 01. 01. 2015. године до данас.

Основну и средњу школу завршила је у Приједору. Педагошку академију, смјер математика – физика, завршила је у Бањој Луци. Факултет за дефектологију, смјер социјална педагогија, уписала је и завршила у Загребу. На Филозофском факултету у Бањој Луци одбранила је магистарску тезу: „Компетенције и цијеложивотно учење васпитача у пеналним установама 2011. године.

Стручно усавршавање:

Демократско руковођење школама – Култур Контакт Аустрија, Савезно Министарство за наставу и културна дела (1998. и 1999); Дијалог и комуникација – Каруна центар за мир, Бостон УСА (2001. и 2002); Управљање и руковођење школом - Министарство просвјете и културе Републике Српске и Филозофски факултет Источно Сарајево (2004); Информациони систем управљања у образовању – Пројекат развоја образовања у БиХ, менаџмент обука (2004); Ефикасно руковођење школом - Министарство просвјете и културе Републике Српске и Филозофски факултет Источно Сарајево (2005).

Члан УО Удружења педагога Републике Српске и аутор неколико локалних пројеката из области психосоцијалне подршке који су реализовани у општини Приједор. Осим у пројектима, учествовала је и на многим конференцијама, форумима, округлим столовима. Током 2016. и 2017. године учествовала у пројекту „Осигурање квалитета: Развој квалификационог оквира за опште образовање“ (Британски Савјет и ЕУ), те на конференцијама о инклузији (OSCE, UNICEF).

Радно искуство:

Радила као наставник математике и физике у редовној настави и као дефектолог у специјалном одјељењу. Од 1998. до 2004. год. као директор основне школе. У Народној скупштини РС била професионално ангажована од 01. 01. 2004. до краја 2014. године. У Министарству просвјете и културе Републике Српске, на мјесту начелника Одјељења за основно образовање и васпитање, запослена од 01. 01. 2015. године.

Друштвене активности:

На првим вишестраначким изборима изабрана за одборника у СО Приједор. Од 1998. године до октобра 2014. год. у пет мандата била посланик у НСРС. У више сазива била предсједница Одбора за образовање, науку, културу и информисање НСРС. Била члан Комисије БиХ за сарадњу са UNESCO-м.

Мр Гордана Дукић има вишегодишње радно искуство на пољу образовања, посебно на пољу цијеложивотног учења и у раду са популацијом ометеном у развоју. Такође, много пута је учествовала на научним скуповима и пројектима, што је учинило осјетљивом за актуелне проблеме и теме које се тичу свих категорија популације.

Објавила је следеће научне радове:

1. Мацановић, Н. и Дукић, Г. (2018). *Компетенције васпитача у пеналним установама*. Бања Лука: Центар модерних знања.

2. Дукић, Г. (2017). Специфичне професионалне компетенције васпитача у пеналним установама као теоријско – емпиријски проблем инклузије, у: *Бијељински методички часопис* бр. 4. Vol.4, 1-14.

3. Дукић, Г. (2017). Теоријске основе и идентификација општих компетенција васпитача у пеналним установама, у: *Дефендологија* XX, 39-40.

4. Дукић, Г. (2017). Асистивна технологија у инклузивном васпитно-образовном раду у основној школи. *Наша школа - часопис за теорију и праксу* бр. 3-4, 87-97. Бања Лука: Друштво педагога Републике Српске.

5. Дукић, Г. (2016). Христианское осмысление проблемы беженства в свете актуальной реальности, у: *Документы и материалы Международных конференций в Вене (2015 г.) и Пироте (2016 г.)*. Књига XVI стр. 320 - 324. Москва: МОФЕПН.

6. Дукић, Г. (2015). Достоинство, права и свободы человека: христианское измерение, у: *Документы и материалы Международных конференций в Москве (2014 г.) и Любляне (2015)*. Књига XVII стр. 289 - 293. Москва: МОФЕПН.

4. Оцјену о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему (по поглављима)²

Докторска дисертација мр Гордане Дукић под називом *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи* састоји се од 338 страница формата А4 јасно изложеног текста. Подијељена је у следећа поглавља: Садржај, Увод, Теоријски оквир истраживачке теме, Методолошки оквир истраживачке теме, Резултати истраживања, Закључна разматрања, Закључци, Литература и Прилози.

Након *Садржаја*, у *Уводу* (стр. 7 – 8) кандидаткиња се осврнула на нове изазове и приступе инклузивном васпитању и образовању и потреби наставника да континуирано стичу и унапређују своја знања, вјештине и способности, како би били успјешнији у послу који обављају. Зато је важно за развој педагошке праксе, шта о свему наведеном мисле наставници као носиоци инклузивног васпитно-образовног процеса. Актуелизацијом питања о провођењу инклузије у основним школама Републике Српске, те идентификацијом ставова и мишљења наставника о компетенцијама и професионалном развоју наставника за инклузивни васпитно-образовни рад, допринијеће се бољем сагледавању комплексне улоге наставника у васпитно-образовном процесу, те стварању претпоставки за квалитетније и ефикасније провођење инклузије у васпитно-образовној пракси.

У *Теоријском оквиру истраживачке теме* (9-110) садржано је шест поглавља: Теоријско – методолошки проблеми дефинисања и клаификације компетенција наставника (9-30), у којем се кандидаткиња бави појмовним одређењем компетенција наставника, класификацијом компетенција наставника и стандардима компетенција наставника. Друго поглавље носи наслов *Теоријско одређење професионалног развоја наставника* (31-50) и обухвата поднаслов: *Цјеложивотно учење и термилошка разграничења сличних појмова, Одрасли у процесу учења и Професионални развој и стручно усавршавање наставника*. Треће поглавље је *Личност и професионалне функције наставника у основној школи* (51-64) у којем је кандидаткиња проучавала

² Испуњеност обима и квалитета у односу на пријављену тему, нарочито, треба да садржи: аналитички и системски прилаз у оцјењивању истраживачког постављеног предмета, циља и задатака у истраживању; испуњеност научног прилаз у доказивања тврдњи или претпоставки у хипотезама, са обрадом података

улоге и особине наставника у основној школи, као и опште и специфичне професионалне компетенције наставника у основној школи. Четврто поглавље Појмовно одређење и теоријско утемељење инклузивног васпитања и образовања (65-87) нуди термилошка разграничења и појмовна одређења инклузије; кључних и тангентних појмова. Такође, у овом поглављу описане су теорије и принципи инклузивног васпитања и образовања и понуђен правни оквир за провођење инклузије у образовању. У петом поглављу Инклузивни васпитно-образовни рад као основа и садржај цјеложивотног учења и професионалног развоја наставника (88-104) кандидаткиња даје разјашњење синтагме ученици са посебним васпитно-образовним потребама. Даље, описује шта значи инклузивни васпитно-образовни рад и објашњава потребу сарадње наставника са породицом ученика с посебним васпитно-образовним потребама. Шесто поглавље носи наслов Преглед тангентних истраживања (105-109) и даје анализу резултата сличних истраживања.

Методолошки оквир истраживачке теме (110-142) садржи проблем и предмет истраживања, значај истраживања у којем је кандидаткиња обухватила и друштвени, теоријски и практични значај, те циљ и задатке истраживања, истраживачке хипотезе, истраживачке методе, технике и инструменте истраживања. Кандидаткиња је приказала статистичку обраду података као и календар истраживања. Дат је опис популације и узорка на којем је реализовано истраживање са његовом структуром по релевантним карактеристикама. Такође дат је преглед варијабли обухваћених истраживањем.

Централни дио дисертације односи се на приказ *Резултата истраживања* (143–277), а представљен је тако да прати задатке истраживања. Приказ резултата истраживања је прегледан и логично организован са интерпретацијом која теоријски осмишљава резултате и повезује их са резултатима ранијих истраживања исте или сродних области.

У поглављу *Закључна разматрања* (278 – 306) начињена је синтеза резултата истраживања као и педагошке импликације са конкретним и практичним приједлозима за унапређење овог сегмента рада које из синтезе резултата произлазе, док је у *Закључцима* (306 - 310) дат преглед цјелокуног истраживања у виду краћег резимеа.

Након закључног поглавља слиједи преглед коришћене *Литературе* (310 – 321) који садржи 203 библиографске јединице релевантне за проблеме обухваћене дисертацијом. Последње поглавље представљају *Прилози* (322 – 338) који садрже инструменте коришћене у истраживању и табеле са резултатима (339 – 442).

5. Научне резултате докторске дисертације

Промјене у развоју друштва, неминовно се одражавају на цјелокупан васпитно-образовни процес, па према томе и на инклузивни васпитно-образовни рад наставника. Мијењају се улоге наставника, а потребне компетенције постају све сложеније. Од наставника се очекује адекватан одговор на промјене, садржан у квалитету рада наставника и школе, што се доводи у директну везу са образовањем, стручним усавршавањем и професионалним развојем наставника. Изазови инклузивног васпитно-образовног рада и стална потреба за стицањем нових знања, вјештина и способности којима се доприноси квалитету рада, али и стварању професионалног идентитета наставника утицало је на одређење да предмет истраживања буде: *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни*

рад у основној школи.

Резултати истраживања показују да наставници високо процјењују опште компетенције и да имају изграђене ставове о *инструменталним, интерперсоналним, системским и специфичним општим* компетенцијама. То значи да наставници посједују одговарајуће мултифункционалне системе знања, вјештина, способности и ставова потребних за лични развој, укљученост у друштво и запошљавање. Ове компетенције, стечене до краја обавезног образовања, представљају основу за професионални развој наставника. Кандидаткиња је идентификовала да су *системске и специфичне опште* компетенције нешто више процијењене у односу на интерперсоналне и инструменталне, па претпоставља да су и развијеније.

Разлике у ставовима наставника о општим компетенцијама, постоје с обзиром на пол наставника, затим радном искуству, стручној спреми и половично према радном мјесту, јер статистички значајне разлике нису идентификоване на подскалама инструменталних и системских општих компетенција.

Наставник поред општих, треба да има и специфичне професионалне компетенције, које представљају специфична знања, вјештине и способности везане за његову струку или подручје рада, које је неопходно унапређивати, јер то захтијева инклузивна образовна пракса. Према процјенама наставника идентификовани су ставови наставника о специфичним професионалним компетенцијама: *компетенције за подршку развоју личности ученика и вриједности социјалне инклузије; компетенције за инклузивно поучавање и учење; компетенције за наставну област, предмет и методiku наставе уз прилагођавање ученицима с посебним васпитно-образовним потребама; компетенције наставника за креирање инклузивног окружења за учење; компетенције наставника за комуникацију и сарадњу у инклузивним условима рада; компетенције наставника за професионални развој и одговорност; компетенције наставника за учешће у развоју школе и образовног система*. Анализом статистичких индикатора, идентификовано је да су специфичне професионалне компетенције нешто ниже процијењене, у односу на опште (инструменталне, интерперсоналне, системске и специфичне опште) компетенције за које кандидаткиња сматра да су развијеније. Међу специфичним професионалним компетенцијама, *компетенције наставника за професионални развој и одговорност и компетенције за подршку развоју личности ученика и вриједности социјалне инклузије* су нешто више процијењене у односу на остале специфичне професионалне компетенције, а *компетенције за наставну област, предмет и методiku наставе уз прилагођавање ученицима с посебним васпитно-образовним потребама* су најниже процијењене.

У процјенама специфичних професионалних компетенција постоје статистички значајне разлике одређеног нивоа ризика с обзиром на пол, стручну спрему и радно мјесто, а разлика у процјенама нема, с обзиром на радно искуство.

Идентификовани су ставови наставника о особинама наставника као димензије педагошко-психолошке компетенције и утврђено је да постоје разлике у процјенама особина наставника према полу, школској спреми и радном мјесту, док статистички значајних разлика није било у процјенама према радном искуству наставника. Пошто су наставници високо процијенили разматране особине наставника, значи да су њима те особине блиске, да представљају искуствени одраз поимања наставника као особе у васпитно-образовном процесу, а према томе и одраз педагошко-психолошке компетенције, значајне за инклузивни васпитно-образовни рад. Емпиријским налазом утврђена је повезаност особина наставника и општих компетенција ($p < 0,01$; $r = 0,47$), повезаност особина наставника и специфичних професионалних компетенција ($p < 0,01$; $r = 0,46$) и повезаност општих и специфичних компетенција ($p < 0,01$; $r = 0,62$). Овај налаз се може тумачити на начин да постоји повезаност особина наставника и

компетенција за инклузивни васпитно-образовни рад (опште и специфичне професионалне компетенције), као и то да нема прецизно дефинисаних граница између општих и специфичних компетенција наставника (умјерена повезаност), те да се оне у одређеној мјери прожимају. То би могао бити један од разлога због чега су термилошко-појмовни проблеми компетенција наставника сложени, а теоријско-методолошки проблеми утврђивања врста компетенција и критеријума њихове класификације још сложенији, што је потврђено нашим теоријским и емпиријским налазом.

Кандидаткиња је идентификовала ставове и мишљење наставника о инклузивном васпитно-образовном раду и професионалном развоју наставника и испитала постојање разлика у ставовима и мишљењу, према социјално-статусним карактеристикама наставника. Скренула је пажњу на поједина питања, из инклузивне васпитно-образовне праксе. Иако наставници имају развијене опште и специфичне компетенције (налаз самопроцјене), ипак се 58% наставника осјећа недовољно компетентно за инклузивни васпитно-образовни рад. То је сигнал да наставницима треба помоћ, и да не могу сами кроз изазове инклузивне васпитно-образовне праксе. Разлоге за овакав налаз не треба тражити само у иницијалном образовању наставника, због недовољне припремљености наставника за инклузију, нити само у образовним политикама. Ово је друштвено, а прије свега стручно и научно питање, па би наставницима много значила помоћ од стручне и научне јавности.

Кад је у питању задовољство подршком у провођењу инклузије већина наставника је задовољна подршком својих радних колега наставника и стручних сардника из школе. Међутим, само је 10,6% наставника задовољно стручном подршком других институција, што значи да је та стручна подршка изостала или је сасвим недовољна.

Налаз је такође показао да је за наставнике са већим радним искуством инклузија хумана и морална без обзира на њену ефикасност, а за наставнике са мањим радним искуством, инклузија је оруђе у борби против стигматизације, што може бити индикатор присуства стигматизације у пракси, коју би свакако требало истражити. Важно је што већина наставника подржава имплементацију инклузије у наш васпитно-образовни систем, али не смије се занемарити број оних наставника који не подржава 21,3%, што се може тумачити, између осталог и као недовољна институционална подршка наставницима у прихватању изазова инклузивног васпитања и образовања. Зато је неопходно да инклузивно васпитање и образовање буде примарни задатак стручног усавршавања наставника.

6. Примјењивост и корисност резултата у теорији и пракси³

Најважнији дио налаза је да наставници желе да унапређују своје компетенције, јер знају да је посао који обављају сложен и одговоран, а они се у довољној мјери не осјећају компетентно и припремљено. За провођење квалитетног инклузивног васпитно-образовног рада потребно је да се наставници стално стручно усавршавају и професионално развијају. Према мишљењу већине наставника, у креирању програма стручног усавршавања наставника, треба дати приоритет наставној области, предмету и методици наставе уз прилагођавање ученицима с посебним васпитно-образовним потребама.

Резултати истраживања су примјењиви али и корисни са становишта педагошке теорије и са становишта практичног васпитно-образовног рада јер (а) актуализују и под јаче свјетло стављају улогу наставника у основној школи, (б)

³ Истаћи посебно примјењивост и корисност у односу на постојећа рејешења теорије и праксе

истичу значај, цјеловитост, разноврсност и богатство сложене наставничке професије.

7. Начин презентирања резултата научној јавности⁴

Резултати добијени истраживањем које је реализовано у склопу рада на дисертацији и закључци изведени на основу тих резултата примјениви су у практичном васпитно-образовном раду и односе се на конкретан рад наставника. Због тога је пожељно овај рад учинити доступним широј педагошкој јавности. За највећи део резултата би то било оптимално учинити у виду монографије, дио у виду практикума за садашње и будуће наставнике, док би се неки посебни сегменти резултата могли објавити као чланци у педагошким часописима. Такође, неки од резултата могу наћи мјесто и у стручним семинарима који се организују за наставнике.

8. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ⁵

На основу увида у садржај докторске дисертације укључујући теоријски оквир проблема, резултате истраживања, њихову интерпретацију и допринос педагошкој науци Комисија констатује следеће:

Рад је у свему конципиран и урађен према пројекту истраживања који је Наставно-научно вијеће Филозофског факултета Универзитета у Источном Сарајеву прихватило приликом одобравања теме докторске дисертације *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи*.

Истраживање је спроведено коректно по свим методолошким стандардима, почев од израде мјерних инструмената и прикупљања података, преко квантитативне и квалитативне анализе до извођења генерализација и интерпретације резултата истраживања.

Истраживање је засновано на широком спектру теоријских и емпиријских радова који су у вези са предметом истраживања (*Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи*) што је омогућило успјешну компарацију постигнутих резултата са резултатима других истраживања. То су поуздани показатељи доброг познавања материје из области дисертације и оспособљености кандидаткиње за самосталан и креативан научни рад.

Докторска дисертација *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи* је оригиналан научно-истраживачки рад значајан за педагошку науку зато што у теоријским и практичним оквирима третира пожељну педагошко методичку улогу наставника за инклузивни васпитно-образовни рад.

Рад је, у читавој својој садржајној структури, добро систематизован и писан разумљивим језиком и стилем. Полазећи од позитивних и аргументованих оцјена и ставова о урађеној докторској дисертацији *Компетенције и професионални развој наставника за инклузивни васпитно-образовни рад у основној школи* Комисија предлаже Наставно-научном вијећу Филозофског факултета Универзитета у Источном

⁴ Наводе се радови докторанта у зборницима и часописима у којима су објављени (истраживачки проблеми и резултати предмета истраживања докторске дисертације)

⁵ У закључку се, поред осталог, наводи и назив квалификације коју докторант стиче одбраном тезе

Сарајеву да прихвати оцјену дисертације и одреди датум њене јавне одбране.

Мјесто: Пале

Датум: 10.02.2020. године

Комисија:

1. Др Биљана Сладоје Бошњак, редовни професор, Општа педагогија, Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву, ментор;

2. Др Златко Павловић, редовни професор, Општа педагогија, Филозофски факултет Пале, Универзитет у Источном Сарајеву;

3. Др Лејла Кафеџић, ванредни професор, Посебне педагогије, специјалне одгојне дисциплине, Филозофски факултет Сарајево, Универзитет у Сарајеву.

Издвојено мишљење⁶:

1. _____, у звању _____ (НО _____, УНО
_____, Универзитет _____,
Факултет _____ у _____, члан Комисије;

⁶ Чланови комисије који се не слажу са мишљењем већине чланова комисије, обавезни су да у извештај унесу издвојено мишљење са образложењем разлога због се не слажу са мишљењем већине чланова комисије (члан комисије који је издвојио мишљење потписује се испод навода о издвојеном мишљењу)